

*Березовська Н. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ І ПЕНАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Анотація. Обговорюється проблема можливості введення кримінальних проступків, їх назва, місце в класифікації кримінальних правопорушень, історичний аспект, зарубіжний досвід, можливість встановлення штрафу, громадських і виправних робіт в кримінальному законі в якості не лише покарання, а й видів стягнень, доречність закріплення юридичних осіб в якості суб'єктів кримінальної відповідальності.

Ключові слова: кримінальний проступок, покарання, стягнення.

Постановка проблеми. Сучасна кримінально-правова політика України базується на пом'якшенні кримінальної відповідальності за злочини невеликої тяжкості і середньої тяжкості, посиленні кримінальної відповідальності за тяжкі і особливо тяжкі злочини. Пом'якшення кримінальної відповідальності також пропонується передбачити шляхом впровадження в кримінальне законодавство України кримінального проступку. Майже в кожному випадку впровадження кримінальних проступків наголошується на тому, що це є проявом гуманізації у вітчизняному праві. Але ж щодо діянь, які сьогодні є адміністративними правопорушеннями, а завтра стануть кримінальними проступками, проявом гуманізації це не назвеш. Скоріше, це прояв криміналізації, але такий підхід не відповідає тенденціям розвитку сучасного кримінального права України.

Більше того, всупереч встановленим правилам співвідношення кримінального і кримінально-процесуального права, згідно з якими спочатку встановлюється зміст, а лише потім – форма; згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України злочини поряд з кримінальними проступками є видами кримінальних правопорушень, хоча в кримінальному законі і натяку на такий поділ не існує, про кримінальні проступки не вказується.

Останнім часом у літературі ведеться активна робота над впровадженням в українське законодавство кримінального проступку. На протязі тривалого часу в наукових колах лунають дискусії щодо запровадження інституту кримінального проступку, що відповідає Концепції реформування кримінальної юстиції, що була ухвалена рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. та затверджена Указом Президента України 8 квітня 2008 р. [1], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2], досвіду Європейського Суду з прав людини та країн Західної Європи, історичному досвіду нашої держави. Вважається, що кримінальний проступок стане продовженням на шляху до гуманізації законодавства, у цьому випадку – і кримінального і адміністративного, відбудеться спрощення процедури притягнення до відповідальності за кримінальні проступки та зменшення навантаження на органи досудового слідства і суди.

Прихильники введення кримінальних проступків у закон аргументують свою позицію реалізацією вимог міжнародно-правових угод, які були ратифіковані Україною; можливістю

скорочення засобів кримінальної юстиції, так як за проступки не буде передбачено такого виду покарання, як позбавлення волі на певний строк; тим, що в Кримінальному кодексі України наявні діяння, які не становлять значного ступеня суспільної небезпеки, є суспільно шкідливими, як правило, за такі діяння особа фактично звільняється від кримінальної відповідальності, але при цьому проходить всю процедуру розслідування і розгляду справи, а при встановленні кримінального проступку процедура буде спрощеною, дозволить сприяти цілі виправлення осіб, що вчинили проступки шляхом застосування відновних інститутів, таких як медіація тощо; необхідності відмови від призначення таких видів стягнень, як конфіскації майна та арешту за адміністративні правопорушення; вилученням із адміністративного права діянь, суб'єкти яких не є управлінськими; позитивним зарубіжним досвідом поділу діянь на злочини і проступки.

Є когорта вчених, які виступають проти введення кримінального проступку, обґрунтовуючи свою позицію тим, що у Конституції України є вказівка на злочини, а визначення «кримінальний проступок» не використовується; назва «кримінальний проступок» не може бути прийнятою, так як у кримінальному законі повинні міститись лише злочинні діяння, а слово «проступок» вказує на інші правопорушення; що «перенесення» діянь з кримінальних злочинів у кримінальні проступки буде сприйнято як безкарність або як послаблення протидії таким вчинкам і так далі.

Разом з тим вважається, що введення кримінального проступку послужить досягненню завдання щодо зменшення рівня злочинності в нашій державі. Тому кримінально-правова політика України, базуючись на історичному досвіді нашої країни, європейських стандартах підвищення якості захисту прав і свобод людини і громадянина, положеннях міжнародного законодавства, направлена на створення комплексного підходу щодо запровадження кримінального проступку, у тому числі відтворення цього завдання в кримінальному праві.

Метою дослідження є спроба розглянути проблемні моменти криміналізації та пеналізації кримінального проступку.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з положеннями Концепції реформування кримінальної юстиції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Кримінального процесуального кодексу України [3] відбувається «спалах» активності науковців, які займаються кримінальними проступками. До Верховної Ради України надсилаються проекти [4; 5; 6], які, посилаючись на досвід зарубіжних країн, в основному, містять розрізнені положення щодо кримінальних проступків. Тому тема є актуальною та потребує змістовного дослідження.

Щодо проблеми кримінальних проступків, то слід зазначити, що протягом тривалого часу піднімаються питання криміналізації кримінальних проступків. Проблеми кримінальних проступків присвячують свої праці вчені кримінального права, кримінального процесу, адміністративного права та інших

галузей, адже ця проблема є комплексною, що охоплює різні галузі права. Як зазначає В. Коробов, проблема кримінального проступку обговорюється в літературі вже понад 25 років [7].

У засобах масової інформації неодноразово лунали виступи щодо їх близького запровадження.

А. Портнов зазначав, що планується завершити роботу над законодавством про кримінальні проступки в першому півріччі 2013 р. [8].

В. Пшонка зазначав строки – до початку 2014 р. [9].

Але проблема залишається. До цих пір є неузгодженими на теоретичному рівні основні питання, які унеможливають прийняття остаточного рішення.

Щодо встановлення процедури розслідування кримінальних проступків у Кримінальному процесуальному кодексі України в той час, як самі проступки не передбачені нормами матеріального характеру, вже вказувалось раніше. Не може бути віз без коня. Порушений принцип визначеності в законодавчій техніці. Тому назріла нагальна проблема однозначного вирішення проблеми кримінальних проступків. Все частіше – у бік їх встановлення. Хоча й до цих пір є автори, яким ця ідея не імпонує, і на свою думку вони приводять аргументи.

У пропонуваніх законопроектах пропонуються різні підходи, що вказує на неоднозначне ставлення розробників проекту на проблему.

Кримінальному праву завжди була притаманна роль найбільшої каральної дії держави. Сьогодні ж всі говорять про гуманізацію кримінального законодавства в частині кримінальних проступків. Чи можна вважати перехід норми, скажімо, з адміністративного в кримінальне право, актом гуманізації?

Навіть термін для вказаної категорії діянь залишається одним із проблемних питань. Яким саме терміном слід позначити групу діянь, що можуть бути віднесені до так названих кримінальних проступків?

Раніше ми висловлювали власну позицію щодо спроби віднайти термін для так званих кримінальних проступків, який би: 1) відповідав вимогам Концепції реформування кримінальної юстиції; 2) відповідав би своїй сутності; 3) не був новим для українського законодавства [10–19].

Звернемося до історичного досвіду. Кримінальні проступки не нові для нашого законодавства. В історичному розрізі це можна прослідкувати на таких прикладах. Як вказував В. Спасович у підручнику з кримінального права, злочини по Зводу законів класифікувалися на злочини і проступки. Останні ст. 2 закріпила як порушення правил, для охорони визначених законами прав або громадської або ж особистої безпеки або користі [20].

Про незначні проступки було вказано і в Лісовому статуті та Сільському судовому статуті [21].

В. Єсіпов, професор Імператорського Варшавського Університету, вказував, що з питань про класифікацію злочинних діянь Редакційна Комісія Кримінального уложення 1903 року проектувала наступні найменування: «злочини, проступки і порушення». Особливі Збори і Особлива Присутність Державної Ради зазначали, що «по цій термінології проступками називалися б діяння, за які в закон покладені виправний дім або тюрма. По проекту поміщенням у виправному домі караються такі злочинні діяння, як підроблення, розбій, вимагання і кровозмішення, а поміщенням у тюрму – крадіжка, шахрайство і інші види корисних злочинних діянь, що зовсім не відповідають загальноживаному значенню слова «проступок». Цей вираз у непридатному йому значенні міг би дати привід розповсюдженню зовсім небажаного уявлення про визнання новим кримінальним уложенням відносної легкості вельми

важливих злочинних діянь. Для видалення цих наслідків Рада замінила запропоноване Редакційною комісією найменування злочинних діянь термінами: «тяжкі злочини, злочини і проступки» [22].

Законодавство зарубіжних країн також по різному вирізняє злочинні діяння, поділяючи їх на злочини і кримінальні проступки в Австрії, Естонії, Іспанії, Італії, Латвії, Литві, Польщі, Румунії, Угорщині, ФРН; та на злочини, проступки і порушення – у Бельгії, Франції, Швейцарії.

Одноставно в проектах Законів України про внесення змін щодо запровадження кримінального проступку, літературі, вказується, що всі «неуправлінські» правопорушення перейдуть у ранг кримінального проступку. Концепція реформування кримінальної юстиції до кримінальних проступків відносить і діяння, передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю.

О. Кос, посилаючись на електронне джерело Концепції із вказівкою на сторінку, описуючи кримінальний проступок як структурний елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю погоджується також із цим положенням [23].

М. Дмитрук також зазначає про неуправлінські проступки [24].

П. Фріс визнає, що «щодо термінів для визначення цього нового інституту є декілька варіантів: кримінальні провини, карні провини, переступи» і пропонує використовувати термін «кримінальні провини» [25].

Термін «кримінальний проступок» використовує і доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ, Заслужений діяч науки і техніки України, завідуючий кафедрою кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» В. Туляков [26].

Основи кримінального законодавства СРСР 1991 р., які, як відомо, не вступили в силу, у ст. 9 також використовували термін «кримінальний проступок» [27].

Одноставності щодо визнання тих або інших злочинів кримінальними проступками немає.

Уявляється, слід звернутися до терміна «малозначне діяння», визначення якого вже міститься в кримінальному законодавстві в ч. 2 ст. 11 КК України «Поняття злочину». Пропонується замінити назву цієї статті на «Поняття злочину і малозначного діяння». Сутність малозначного діяння вже враховує ступінь суспільної небезпеки діяння. Не викликає сумніву, що «неуправлінські» діяння і є малозначними. Що стосується злочинів, які можуть бути визнані малозначними, то й ця позиція узгоджується із Концепцією реформування кримінальної юстиції – так як є шляхом до гуманізації. Видається, всі інші спроби вказували скоріше не на гуманізацію, а на криміналізацію діянь у частині їх переміщення із КпАП.

Зрозуміло, що дані зміни не вирішать проблеми цілком. До того ж, якщо це поняття буде закріплено в Кримінальному кодексі, то виникають проблеми: чи слід залишати і назву кодексу в такому вигляді, як і які саме статті змінювати, де закріплювати перелік вказаних діянь тощо.

Для відповіді на питання – в якому акті, до кого, як повинна бути покарана особа, що вчинить кримінальний проступок тощо, – слід встановити всі аспекти походження кримінальних проступків, що буде основою для подальших досліджень у цій проблематиці.

Не можна погодитись, що вчення про кримінальні проступки ми запозичимо в країнах західної Європи. Не все так однозначно. Для європейських країн притаманне розмаїття в регулюванні та охороні суспільних відносин засобами кри-

мінального та адміністративно-деліктного законодавства. Не можна говорити про єдність європейського законодавства з цього приводу. Сама назва проступків, віднесення їх до певної галузі знань, види суб'єктів відповідальності, правові наслідки їх вчинення тощо суттєво відрізняються в цих державах.

Слід вказати, що існує подібність виникнення проступків у зарубіжному законодавстві.

Історично склалося, що всі проступки виникли із кримінального права. У всіх державах за їх вчинення настає відповідальність і для фізичних, і для юридичних осіб.

Головним видом відповідальності у всіх державах встановлюється штраф.

Також можна відзначити переважну відсутність систематизації норм, що передбачають відповідальність за проступки.

Як правило, відповідальність за проступки накладається адміністративними органами.

Порушення встановлених вимог в європейських країнах довгий час вважалося кримінально караними діяннями. Історичне походження адміністративних порушень з кримінального права полягає в тому, що всі види порушень в європейських державах розглядалися виключно в межах кримінального законодавства. Але розвиток економіки та сфер активності людини засвідчило неможливість врегулювати відповідальність за всі види порушень механізмами кримінального права з обов'язковим залученням суду, дотриманням принципу змагальності і рівності сторін і так далі.

Тому, одним із кроків у напрямку підвищення ефективності дії кримінального права, належного забезпечення правопорядку та кримінально-процесуальної економії стало виділення деяких діянь (проступків, поліцейських проступків, порушень), які каралися представниками не судової влади, а поліції, тобто адміністративними органами влади.

Такі процеси відбулися в праві Німеччини, Швейцарії, Бельгії, Італії та Португалії. У законодавстві цих держав адміністративні делікти є різновидом кримінально-караних дій, які підпадають під дію загальних положень кримінальних законів. Тільки в Німеччині, Швейцарії та Бельгії адміністративні порушення є третім різновидом караних дій, а в Італії і Португалії – другим різновидом, оскільки тут існує дихотомія караних діянь.

Кримінальне право Данії відрізняється від відповідних сфер інших країн, оскільки воно не визнає поділу караних діянь на різні види і використовує тільки один вид діянь – злочин. Але деяка частина злочинів (визначених у законах про дорожній рух та транспорт, податки, охорони навколишнього природного середовища, охорони здоров'я тощо) складають основу адміністративно-деліктного права.

Правові системи інших держав (Австрії, Франції, Нідерландів, Іспанії, Греції) характеризуються відмежуванням адміністративно-деліктного законодавства від кримінального, що проявляється в неможливості застосування до адміністративних деліктів і відносин, які виникають внаслідок їх вчинення, загальних положень кримінальних законів.

Шлях країн до такого розуміння і стан права про адміністративні делікти був різним: австрійське і голландське право прийшло від кримінальних проступків до відокремлених адміністративних порушень, а адміністративно-деліктне право Франції, Греції та Іспанії сформувалося виключно внаслідок активної діяльності судової влади. Звичайно, на початку формування системи адміністративних деліктів в основу за аналогією бралися відповідні поняття й інститути кримінальних законів. Але тепер можна констатувати відокремленість адміністративно-деліктного законодавства Франції, Греції і Іспанії від кримінальних кодексів.

У жодній з країн «усталеної демократії» немає єдиного нормативного акта, в якому об'єднуються склади адміністративних деліктів. Хоча більшість держав мають закони змішаного характеру, в яких об'єднують загальні матеріальні положення (про адміністративні порушення, суб'єктів відповідальності, стягнення і так далі) і процедурні положення про порядок застосування адміністративних стягнень.

Такі закони притаманні Німеччині, Швейцарії, Австрії, Італії та Португалії. Особливість іспанського закону полягає в тому, що в процедурному за назвою і змістом законі містяться загальні положення про адміністративні порушення.

Право Нідерландів характеризується тим, що закон про порушення правил дорожнього руху став прикладом для наступних законів, в яких системно викладаються порушення у відповідних сферах.

У Бельгії, Франції та Данії відсутні окремі закони, які визначають загальні положення адміністративно-деліктного права. Бельгійське і французьке адміністративно-деліктне право формується внаслідок діяльності Державної Ради, а данське право не потребує відповідних законів, оскільки Кримінальний закон застосовується до всіх видів порушень.

Тобто, для всіх країн притаманна надзвичайна розчленованість адміністративно-деліктного законодавства. У Німеччині, наприклад, мова йде про положеннях близько тисячі Федеральних законів, які містять склади порушень порядку. Ця кількість не враховує існування в кожній Федеральній Землі свого законодавства.

Пряма вимога про необхідність визначення адміністративних деліктів тільки в нормах законів існує в праві Швейцарії, Італії, Греції, Іспанії та Португалії. В інших державах склади адміністративних деліктів та стягнення за них встановлюються як в законах, так і підзаконних актах.

Констатуємо, що європейські країни в питаннях виділення кримінальних проступків дотримуються не однакового підходу. Тому європейське законодавство повинне аналізуватися. Можливо, що досвід певних країн може бути цікавим і для України.

Також до цього часу тривають дискусії щодо джерела закріплення кримінальних проступків. Звернення до досвіду зарубіжних країн показує, що, в основному, кримінальні проступки закріплюються в одному нормативно-правовому акті зі злочинами – у Кримінальному кодексі, але, наприклад, у Польщі кримінальні проступки закріплюються в Кодексі про проступки від 1971 р, у Німеччині – у Законі про порушення громадського порядку від 1968 р.

В літературі також точки зору різняться у двох основних напрямках.

Пропонується або створити окремий Кодекс кримінальних проступків, доповнити діючий Кримінальний кодекс України або введенням у існуючі статті Особливої частини додаткових частин, які б містили кримінальні правопорушення, або доповненням його, скажімо, Спеціальною частиною, в яку винести всі кримінальні проступки.

Однозначним при введенні кримінального проступку є вирішення питання кодифікації та пеналізації кримінального закону.

Видається, є недоречним говорити про закон України про кримінальну відповідальність, як подав це законодавець у КПК України (п. 7 ч. 1 ст. 3) [3].

Більш прийнятним виглядає кодифіковане кримінальне законодавство. Обґрунтовано видається точка зору професора кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» Н. Мирошниченко про класифікацію злочинів і проступків [28; 29].

Всі кримінально-правові норми потребують вивірення на предмет відповідності комплексності діянь злочинів і проступків. Навіть з перших норм кримінального законодавства мова йде про злочин і покарання, а, можливо, при введенні кримінальних проступків слід буде говорити про кримінальні правопорушення та види покарань і стягнень за них.

Є певна група вчених, які пропонують закріпити кримінальні проступки окремим нормативно-правовим актом, як «запропоновано» в кримінальному процесуальному законі.

М. Хавронюк та А. Хавронюк вказують з цього приводу, що «щодо позиції про форму нормативного закріплення інституту кримінального проступку, як відомо, на сьогодні існує декілька точок зору з цього приводу: створення самостійного кодексу кримінальних проступків; виділення групи кримінальних проступків у системі чинного Кримінального кодексу. Вбачається, що найбільш логічним було би створення самостійного Кодексу кримінальних проступків. Шлях розміщення їх у чинному КК не може бути визнаний оптимальним, оскільки вимагав би суттєвої і невинуватної ревізії КК, створив би плутанину в структурі його норм та інститутів. Одночасно, як вже зазначалось, це призвело би до невинуватної криміналізації значного масиву діянь, що негативно відбилось би на криміногенну ситуацію в суспільстві, штучно збільшило би статистичні показники, що, без сумніву, створило би негативне уявлення про політичну ситуацію в країні» [30].

Ю. Усманов вказує, що «варто визначитися з нормативним закріпленням проступків. Існує дві пропозиції – закріплення їх у чинному КК України та створення нового Кодексу кримінальних проступків. На нашу думку, оптимальним варіантом буде створення нового кодексу, адже закріплення їх в існуючому кодексі призведе до суттєвої і невинуватної ревізії КК України, створить плутанину в структурі його норм та інститутів. При розміщенні кримінальних проступків у КК України відбудеться змішування понять – один нормативний акт для діянь одного виду визначає застосування покарання, а для другого – стягнення» [31].

В. Тацій, В. Тютюгін, Ю. Гродецький, А. Байда, аналізуючи різні моделі вирішення проблемного питання про доцільність введення відповідальності за кримінальні проступки у діючому законодавстві України, а також основні концептуальні положення норм матеріального та процесуального права про кримінальний проступок, піддають критиці положення проекту Закону України № 4712 від 16 квітня 2014 року [32]. Сумнівною авторам видається основна ідея цього законопроекту про встановлення відповідальності за проступок в рамках Кримінального кодексу України» [33].

Автори вказують: «Одним з основних завдань розробки законопроекту ставили внесення низки змін та доповнень до чинного КК України стосовно запровадження категорії проступку (кримінального проступку), який текстуально вже закріплений у КПК України. Авторі розглядуваного законопроекту формулюють свої пропозиції, відштовхуючись від ідеї «введення, втілення» категорії проступку до КК України. Такий підхід, на наш погляд, є абсолютно неприйнятним для вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність, бо в разі його запровадження з'являється не якась нова (не пов'язана з кримінальною відповідальністю) категорія діянь, а ще одна категорія злочинів – поряд зі злочинами невеликої, середньої тяжкості, тяжкими і особливо тяжкими в КК України з'явиться ще й так званий кримінальний проступок. Навіть якщо припустити, що положення КК України повинні бути «приспосовані» до приписів КПК України, то і в цьому випадку введення категорії проступку до закону про кримінальну відповідальність (далі

– кримінальний закон) є необґрунтованим навіть з формальної точки зору, бо в КПК України немає прямої вказівки (вимоги, рекомендації) про необхідність запровадження такого діяння, як кримінальний проступок саме до КК України. Навпаки, у п. 7 ч. 1 ст. 3 КПК України прямо вказується на необхідність існування окремого закону України про кримінальні проступки. Інакше кажучи, навіть якщо сприйняти позицію, згідно з якою приписи КПК України «зобов'язують» законодавця вносити відповідні зміни до КК України, то в частині встановлення відповідальності за проступки це повинно бути реалізовано не через розширення рамок (меж) криміналізації, а шляхом прийняття окремого (самостійного) нормативно-правового акту» [33].

Р. Мудрак зазначає з цього приводу, що «запровадження інституту кримінального проступку хоча і здатне зблизити національне законодавство про кримінальну відповідальність із законодавством країн Європейського Союзу, проте потребує свого подальшого доопрацювання на концептуальному рівні з урахуванням сучасних досягнень науки кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного права, а також тенденцій гуманізації законодавства України про кримінальну відповідальність. Це рішення не повинно бути поспішним. Спочатку треба прийняти на високому офіційному рівні Концепцію запровадження інституту кримінального проступку в систему українського законодавства (наприклад, на рівні Указу Президента України чи Постанови Верховної Ради України). При цьому такий документ повинен чітко визначати форму виразу закону про кримінальні проступки – чи то складова Кримінального кодексу України, чи то окремий нормативно-правовий акт, а також те, чи повинен останній мати комплексний характер, чи він міститиме лише норми матеріального права. Після цього, на нашу думку, можна переходити до практичного запровадження інституту кримінального проступку в систему законодавства України» [34].

О. Книженко зазначає, що «актуальним є питання, що стосується запровадження кримінальних проступків і, зокрема, форми нормативно-правового акта, в якому передбачалися б кримінальні проступки. Це має бути окремий законодавчий акт. Або ж запровадження проступку можливе шляхом внесення відповідних змін до чинного КК України. Враховуючи, що принцип законності передбачає вирішення не лише питання злочинності та караності діянь, а й можливість застосування всіх передбачених законом форм реалізації кримінальної відповідальності і примусових заходів виховного чи медичного характеру, примусового лікування, обстоюватимемо позицію, що додержання законності можливо досягти, якщо проступки будуть запроваджені шляхом внесення змін до чинного КК України» [35].

В. Туляков, розглядаючи проблеми кримінального права сучасності (криза доктрини чи криза юрисдикцій), вказує, що «можливо, доктринально структура майбутнього КК України може бути вираженою так:

Книга перша – Загальна частина:

- Вчення про кримінальний закон.
- Вчення про злочин.
- Вчення про покарання.
- Вчення про призначення покарання.

Книга друга – Злочини:

- Злочини проти особи.
- Злочини проти юридичних осіб та суспільства.
- Злочини проти держави.

Книга третя – Проступки:

- Проти приватних інтересів.

– Проти інформаційної, особистої, економічної та екологічної безпеки.

Така структура – це лише перший погляд на майбутнє, але ситуація із використанням кримінально-правової заборони повинна змінитися. І ці зміни можливі при послідовному формуванні кримінального законодавства нового типу, нової доктрини як на національному, так і на наднаціональному рівні» [36].

У доктрині кримінального права піднімається питання і щодо місця кримінального проступку в класифікації кримінальних правопорушень. Усі автори зазначають, що кримінальний проступок є найменш суспільно небезпечне діяння, тому він повинен бути розміщений до класифікації злочинів. Щодо самих злочинних діянь, виникає питання: чи не зникнуть злочини невеликої тяжкості, коли буде введено кримінальний проступок? Професор Н. Мирошніченко вказує, що в класифікації злочинів злочини невеликої тяжкості зберуться [37].

Також одним із проблемних залишається питання відповідальності за кримінальні проступки.

В якості міри відповідальності за кримінальні проступки не може виступати покарання, що застосовується лише за вчинення злочину. Більш прийнятним є термін «стягнення».

Серед видів стягнень, що можуть бути застосовані за кримінальні проступки в проектах законів щодо запровадження кримінальних проступків, часто називають штраф.

У чинному Кримінальному кодексі України міститься вичерпний перелік покарань, які можуть бути застосовані до засудженого. Серед них на першому місці, як і при конструюванні норми щодо видів покарання повнолітніх у ст. 51 КК України, так і неповнолітніх у ст. 98 КК України, займає штраф.

Щоб вирішити питання щодо встановлення штрафу як виду стягнення, слід проаналізувати, по аналогії, його правову природу за більш суспільно небезпечне діяння – злочин.

Правову природу певного покарання краще всього визначити через призму питання класифікації покарань, використовуючи надбання теорії кримінального права. За характером впливу на засудженого штраф слід віднести до покарань, які не пов'язані з виправно-трудоим впливом на засуджену особу.

За порядком, способом призначення штраф слід віднести до змішаних покарань.

У залежності від суворості виду покарання – до найменш суворого.

За змістом обмежень і позбавлень прав і свобод засудженої особи – до покарань, що обмежують або позбавляють засуджену особу права власності.

За суб'єктом, до якого можуть застосовуватися покарання – до загальних покарань.

У залежності від досягнення повноліття – покарання, яке може застосовуватися і до повнолітніх, і до неповнолітніх. За можливістю визначення строку покарання – штраф слід віднести до безстрокового покарання.

Всі ці характеристики правової природи покарання, в основному, можуть стосуватися й штрафу як стягнення.

Наявні і в майбутньому проблемні питання застосування штрафу як виду стягнення щодо неповнолітніх.

До проблемних питань застосування штрафу до неповнолітніх слід віднести майнове становище особистості засудженого. Штраф має майновий характер. За ст. 99 КК України розмір штрафу залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового становища неповнолітнього встановлюється в межах до п'ятисот встановлених законодавством неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Штраф як міра покарання може застосовуватись не до всіх неповнолітніх, які вчинили злочини, а лише до тих, які мають

самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

Самостійний дохід неповнолітнього може складатися із заробітної плати при постійній чи тимчасовій роботі, що регулюється положеннями трудового законодавства, доходу від підприємницької діяльності, відсотків від акцій тощо.

Власними коштами неповнолітнього можуть бути кошти на вкладах у банки, подаровані неповнолітньому чи одержані ним у спадок тощо.

Власним майном є те майно, власником якого є неповнолітній (куплене ним, подароване чи залишене йому в спадок), у тому числі майно, що перебуває в спільній власності (стягнення штрафу може бути звернення на нього при можливості виділення долі неповнолітнього в натурі або в грошовому виразі і в межах цієї долі).

Не може бути стягнення штрафу обернене на майно, що входить у Перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком. Все це може прямо стосуватися і кримінального проступку. Але чи є неповнолітній 14-років працездатним? Здатним самостійно заробляти?

За міжнародними стандартами до економічно активного населення належать громадяни обох статей віком від 15 до 70 років (включно), які упродовж звітної періоду вели економічну діяльність або шукали роботу і готові були приступити до неї, тобто класифікувалися як «зайняті» або «безробітні» (за визначенням МОП).

Але загальний вік працездатності в Україні – 16 років (ч. 1 ст. 188 Кодексу законів про працю (далі – КЗпП) України). Виключення – з 15 років за згодою одного із батьків або особи, що їх замінює (ч. 2 ст. 188 КЗпП України).

Але не кожен підліток працює чи має майно, на яке може бути звернене стягнення. Виходить, що штраф може бути застосований до економічно забезпечених неповнолітніх, що не відповідає принципам справедливості, рівності, гуманізму.

Якщо ж особа не має коштів, майна і тому подібного, то й покарання чи стягнення буде застосоване до неї більш суворе та направлене не лише на її права власності, а й на свободу.

Що стосується розміру штрафу як виду покарання, то його визначає суд залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового становища неповнолітнього в межах до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 99 КК України).

Нижній розмір штрафу не встановлений у ст. 99 КК України, тому слід керуватися положеннями загальної норми – ч. 2 ст. 53 КК України – ним є тридцять неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

На сьогодні єдиний нормативно-правовий акт, який є діючим і міг би пояснити значення терміну «неоподаткований мінімум доходів громадян» є Податковий кодекс, який цього не робить. Фактично неоподаткований мінімум доходів громадян – це лише термін, щодо якого немає пояснення його сутності. Як застосовується він на практиці без законодавчого роз'яснення? За аналогією, яка є забороненою в кримінальному праві?

Вважаємо, що розмір стягнення повинен бути в межах до заподіяної шкоди потерпілому, так як кримінальний проступок повинен бути не вигідним для неповнолітнього, який його скоїв. Судячи із того, що межа між злочином і кримінальним проступком, який вводиться – це тридцять неоподаткованих доходів громадян, стягнення у виді штрафу не може бути вищим цієї межі. Тим паче, що в основному криміналісти згадують в якості прикладу майбутнього кримінального проступку дрібне викрадення чужого майна. За нині діючим Кодексом про адміністративні правопорушення санкція ст. 51 КпАП передбачає

штраф від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім того, ми говоримо про специфіку встановлення стягнення у виді штрафу щодо неповнолітнього, тому розміри стягнень для цієї категорії осіб і повнолітніх не може бути однаковим.

Визначаючи конкретний розмір штрафу, суд має враховувати, що його стягнення не повинно ставити неповнолітнього в скрутне матеріальне становище, позбавляючи необхідних життєвих благ.

Серед видів стягнень, що можуть бути застосовані за кримінальні проступки в проектах законів щодо запровадження кримінальних проступків та в літературі часто називають виправні і громадські роботи. Чинний Кримінальний кодекс України містить вичерпний перелік покарань, які можуть бути застосовані до засудженого. Серед них громадські і виправні роботи вказані в якості основних покарань. Обсяги застосування виправних робіт, які довгий час вважалися основною альтернативою позбавленню волі неповнолітніх, в останні роки різко пішли на спад, що пояснюється рядом причин.

Вони можуть бути призначені лише працюючим, на момент винесення вироку, особам, які досягли 16-річного віку.

Крім того, надзвичайно серйозною перешкодою широкого застосування виправних робіт є високий рівень безробіття. Зазначені обставини послужили підставою для пропозицій про виключення цього виду покарання із КК.

У той же час є й більш серйозні підстави для постановки питання про виключення виправних робіт, і пов'язані вони з тим, що головним у цьому покаранні є не стільки каральні елементи, скільки їхня виховна сторона – тобто виховно-профілактичний вплив з боку трудового колективу, без якого виправні роботи перетворюються в замаскований штраф. Нинішній же кримінально-виконавчий кодекс взагалі не покладає обов'язку проведення виховної роботи на адміністрацію підприємства й трудовий колектив. Цей обов'язок покладений на кримінально-виконавчі інспекції й виконується суцього формально.

Відповідно, якщо ми хочемо зберегти виправні роботи як самостійний вид покарання, відмінний від штрафу, слід, по-перше, при призначенні виправних робіт у кожному конкретному випадку (щоб суд упевнився, що адміністрація й колектив підприємства, де працює засуджений, здатні приймати активну й цілеспрямовану участь у проведенні виховної роботи, і дають відповідну згоду на проведення такої роботи (для цього секретар суду повинен направити повідомлення із такими пропозиціями всім можливим установам, організаціям, підприємствам)), тому в якості однієї з обов'язкових підстав призначення цього покарання в законі необхідно встановити одержання згоди з боку адміністрації підприємства, установи, організації на проведення із засудженим виховної роботи. Якщо ж така згода отримана не буде, виправні роботи призначатися не повинні.

По-друге, закріпивши як обов'язкову умову призначення виправних робіт одержання судом згоди на проведення виховної роботи з неповнолітнім, необхідно в законі встановити обов'язок адміністрації й трудових колективів проводити виховну роботу із засудженим і передбачити її конкретні форми.

По-третє, уявляється, до неповнолітніх засуджених можна було б застосовувати виправні роботи в інших місцях (які б застосовувалися лише для неповнолітніх, які не працюють, самі роботи могли б бути сезонними або строковими), від чого система покарань та стягнень неповнолітніх значно поліпшиться.

Введення, точніше, часткове повернення підвиду виправних робіт надасть змогу неповнолітньому за допомогою кримінально-виконавчої інспекції отримати роботу, відчути себе

корисним суспільству. Для зацікавленості підприємств, установ, організацій у працевлаштуванні таких неповнолітніх та впливові на них доречно було б встановити податкові пільги на термін відбування покарання чи стягнення неповнолітнім.

Досить ефективним видом покарання та стягнення (поки – за вчинення адміністративних проступків) неповнолітніх є громадські роботи, широке застосування яких в умовах кризової соціально-економічної ситуації дозволило б зайняти значну масу неповнолітніх засуджених суспільно корисною працею, відволікти їх від протиправного способу життя, а також одержати чималий економічний ефект на благо суспільства.

У результаті застосування до неповнолітніх цього виду покарання чи стягнення відбувається обмеження беззмислового дозвілля неповнолітніх засуджених і формується відповідальне ставлення до суспільно корисної праці.

У той же час, не дивлячись на ряд переваг, громадські роботи усе ще вкрай рідко застосовуються до неповнолітніх злочинців. Серед причин рідкого застосування – незначна кількість санкцій: 40 із 748, відсутність налагодженого механізму виконання, а також суб'єктивна недооцінка карально-виховного потенціалу цього виду покарання суддями.

Можна запропонувати кілька шляхів активізації застосування цього виду покарання та стягнення:

– збільшення кількості санкцій, що передбачають громадські роботи як основний вид покарання;

– встановлення можливості застосовувати громадські роботи також і в якості додаткового виду покарання, у тому числі й у випадках, коли вони безпосередньо не передбачені в санкції відповідної статті.

При встановленні громадських та виправних робіт слід було б вжити слово «неповнолітній» замість «неповнолітньому у віці від 16 до 18 років», що дасть змогу суду при призначенні покарання застосувати ці види покарань і особам, які не досягли 16-річного віку при умові дотримання норм трудового законодавства.

Тому з цією метою слід:

1) у ч. 2 ст. 57 словосполучення «не досягли шістнадцяти років» замінити на «не досягли віку працездатності»,

2) внести зміни в ст. 100 та викласти її у такій редакції:

«Стаття 100. Громадські та виправні роботи.

1. Громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому, який вчинив кримінальний проступок, злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, та полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання громадських робіт для осіб до 16 років не може перевищувати одну годину на день, для осіб від 16 років – дві години на день.

2. Виправні роботи є покаранням чи стягненням, пов'язаним із виправно-трудоим впливом, можуть бути призначені неповнолітньому за місцем роботи або в інших місцях при умові згоди адміністрації та трудового колективу підприємства, установи, організації.

3. Із заробітку неповнолітнього, засудженого до виправних робіт, здійснюється відрахування в дохід держави в розмірі, встановленому вироком суду, у межах від п'яти до десяти відсотків».

Щодо досвіду зарубіжних країн, то у всіх європейських державах нарівні з фізичними суб'єктами відповідальності за проступки можуть бути і юридичні особи. Тільки в Австрійській та Італійській республіках суб'єктами вчинення проступків виступають лише фізичні особи, а на юридичних осіб накладається обов'язок нести відповідальність у вигляді сплати штрафу.

Потрібно зазначити, що юридичні особи в західно-європейських країнах також є суб'єктами кримінальної відповідальності. Визнання юридичних осіб суб'єктами відповідальності можливе внаслідок особливостей визначення у відповідних законах суб'єктивної сторони адміністративних порушень. Вона характеризується існуванням переважно об'єктивної концепції провини, згідно з якою не потрібно встановлювати умисел або необережність у діяннях порушника. Навіть існування різних форм вини в адміністративно-деліктному праві окремих країн (Данія, Швейцарія, Португалія) не повинно викликати подиву, враховуючи приналежність цього законодавства до сфери кримінального права, якому притаманне існування умислу або необережності як характеристики суб'єктивної сторони діянь. Достатньо лише констатувати факт порушення положень закону особою (фізичною чи юридичною) – і наявність вини в цьому випадку презюмується. Такий механізм дозволяє визнати порушником юридичну особу, яка, наприклад, прийняла певне рішення всупереч вимогам закону.

Питання про юридичну особу як суб'єкта проступків протягом певного часу залишається дискусійним в теорії кримінального права. Жоден автор не заперечує щодо визнання суб'єктом злочину фізичної осудної особи або обмежено осудної особи, яка досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Разом з тим визнання суб'єктом у кримінальному праві юридичних осіб викликає різні погляди. З огляду на проблему усі погляди вчених можна умовно поділити на противників і прихильників встановлення в кримінальному законі відповідальності юридичних осіб.

Проблема тим більше стала актуальною, коли законодавець ввів у кримінальний закон розділ XIV Загальної частини, не вказавши, в якості кого вводить юридичних осіб. При цьому незмінною залишилась ст. 18 Кримінального кодексу України, де в якості суб'єкту злочину зазначена фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності.

У зв'язку із питаннями, запропонованими в проекті Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб) постало нагальне питання висвітлення ставлення до кримінальної відповідальності юридичних осіб. Слід вказати, що це не перша спроба законодавчого запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб, про яку зазначають, що «Проект є нічим іншим, як спробою реанімації не підтриманої свого часу юридичною наукою України та депутатським корпусом ідеї кримінальної відповідальності юридичних осіб» [38]. У 1993–97 р.р. в одному з двох проектів Кримінального кодексу України, що були розглянуті Верховною Радою України I та II скликань, розглядалися криміналістами, практиками, народними депутатами України неодноразово такі питання. Але, як відомо, суб'єктом кримінальної відповідальності і донині є фізична, осудна або обмежено осудна особа, що досягла віку кримінальної відповідальності.

Прихильники відповідальності юридичних осіб у кримінальному праві обґрунтовують позицію тим, що значна кількість злочинів у теперішній час вчинюється через юридичні особи, а цивільна відповідальність не дає процесуальних гарантій як при кримінальному переслідуванні; на юридичні особи може накладатися штраф, який буде значно перевищувати максимальний розмір штрафу для фізичної особи; не є правильним те, що кримінальну відповідальність за діяння вчинені на користь юридичної особи несуть лише фізичні особи, оскільки злочинні діяння юридичної особи не зникнуть через те, що один з її працівників представ перед судом; велике зна-

чення може мати і сам факт засудження юридичної особи; якщо наша держава хоче набути членства в Європейському Союзі, то потрібно ввести кримінальну (або квазікримінальну) відповідальність юридичних осіб, як це зробила значна кількість європейських держав [39]. Видається, правими є ті науковці, які відстоюють позицію щодо дотримання в кримінальному праві принципу особистої відповідальності та принципу винної відповідальності особи. Всі інші питання повинні бути предметом інших галузей права. Норми кримінального права покликані захищати найбільш важливі суспільні відносини і тому не можуть виступати засобами досягнення матеріальних цілей. Тим більше, що будь-яке нововведення вимагає перегляду всіх положень Кримінального кодексу України, а запропоновані зміни не узгоджуються з нині діючими.

Висновки та напрями подальших досліджень. Проблема введення кримінальних проступків залишається, потребує подальших досліджень з ціллю віднайти максимально оптимальне вирішення, яке б могло стати моделлю закріплення положень щодо кримінальних проступків у кримінальне законодавство України.

Література:

1. Концепція реформування кримінальної юстиції України : затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Урядовий кур'єр від 17.04.2008. – № 72.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи ; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI // Голос України від 19.05.2012. – № 90–91.
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків : Проект Закону від 03.03.2012 № 10146 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=0146&skl=7.
5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wl.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42706.
6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» № 4712 від 16.04.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wl.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664.
7. Коробов В.П. Уголовный проступок: «за» и «против» // сайт Саратовского Центра по исследованию проблем организованной преступности и коррупции НП «Центр научно-правовых инициатив Н.А. Лопашенко» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://sartracc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/korobov\(6-06-05\).htm#1](http://sartracc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/korobov(6-06-05).htm#1).
8. Портнов А. Разработку законов об уголовных проступках планируется завершить в I полугодии 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/rus/news/razrabotku_zakonov_ob_ugolovnih_prostupkah_planiruetsya_zavershit_v_i_polugodii_2013_portnov_1464017.
9. Пшонка В. В следующем году появится кодекс уголовных проступков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comments.ua/politics/390113-sleduyushchem-godu-poyavitsya-kodeks.html>.
10. Березовська Н.Л. Тенденції сучасного кримінального права // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 71. – С. 346 с.
11. Березовська Н.Л. Забезпечення реалізації концепції кримінальних проступків у кримінальному праві України // Формування правової держави в Україні: проблеми та реалії : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 листопада 2012 р. у 3-х частинах. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2012. – Ч. III. – С. 40–41.
12. Березовська Н.Л. Зміни розділу II Кримінального кодексу України у зв'язку із введенням кримінального проступку // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція. – Вип. 4. – О. : Фенікс, 2012. – С. 148–151.
13. Березовська Н.Л. Оптимізація криміналізаційного (декриміналізаційного) процесів в умовах законодавчого введення кримінальних

- проступків в Україні // Людина, суспільство, держава : публічно-правовий аспект. – Миколаїв : Ліон, 2012. – С. 120–122.
14. Березовська Н.Л. Встановлення терміну для так званих кримінальних проступків // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. / за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. – Х. : Право, 2012. – С. 200–203.
  15. Березовська Н.Л. Кримінальний проступок серед видів правопорушень // Актуальні питання матеріального та процесуального права: історія, сучасність, майбутнє. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права». – 2012. – С. 70–72.
  16. Березовська Н.Л. Термін «малозначне діяння» в контексті кримінальних проступків // Роль права та закону у сучасному суспільстві : Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 22–23 вересня 2012 р. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2012. – У 2-х томах. – Т.2. – С. 56–57.
  17. Березовська Н.Л. Малозначне діяння як вирішення проблеми кримінальних проступків // Національне та міжнародне право в сучасному вимірі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 28–29 вересня 2012 р. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2012. – Ч. II. – С. 74–75.
  18. Березовська Н.Л. Малозначне діяння як шлях до гуманізації законодавства // Сучасний стан розвитку юридичної науки : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17–18 липня 2012. – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. – С. 85–87.
  19. Березовська Н.Л. До питання малозначного діяння в контексті гуманізації законодавства // Способи забезпечення реалізації та захисту прав людини у контексті євроінтеграції України : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 20–21 липня 2012 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права». – 2012. – С. 95–97.
  20. Спасович В. Учебник уголовного права. Томъ 1. Выпускъ первый. – Санкт-Петербургъ : В типографіи Юсафата Огрязко. – 1863. – 10 с.
  21. Тарасов И.Т. Очерки науки полицейского права. Цит. по Российское полицейское (административное) право: конец XIX – начало XX века : Хрестоматия / Ю.Н. Старилова. – Воронеж : Изд-во Воронежского государственного университета, 1999. – 187 с.
  22. Есиповъ В.В. Уголовное уложение 1903 года, его характеръ и содержание. – Варшава : Типографія Варшавскаго учебнаго округа. – 1903. – С. 32–33.
  23. Кос. О.Д. Кримінальний проступок як структурний елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2011. – Спец. вип. № 5. – С. 130 с.
  24. Дмитрук М. Правова природа кримінального проступку // Право України. – 2011. – № 9. – С. 309–314.
  25. Фріс П. Злочин і кримінальна провина : проблеми нормативного закріплення // Право України. – 2011. – С. 42–49.
  26. Туляков В.А. Некоторые вопросы современной уголовно-правовой доктрины // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – № 1. – 2011. – С. 23–25.
  27. Основы уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик 1991 года // Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. – 1991. – № 30. – Ст. 862.
  28. Мирошниченко Н.А. Кримінальні правопорушення і малозначність діяння // Актуальні проблеми держави і права / С.В. Ківалов, В.М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2012. – С. 551–552.
  29. Мирошниченко Н.А. Уголовные правонарушения и их виды // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. / за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. – Х. : Право, 2012. – С. 197–200.
  30. Хавронюк М.І., Хавронюк А.Н. Щодо відмежування злочину від кримінального проступку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.biglib.com/book/63_Kriminalnii_kodeks_Ukraini_10_rokiv_ochikyvan_Tezi/6849_ShODO_VIDMEJYVANNYa_ZLOChINy_VID_KRIMINALNOGO_PROSTYPKY.
  31. Усманов Ю. «Кримінальний проступок – спосіб пом'якшити відповідальність?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoconsult.com.ua/shho-take-kriminalnij-prostupok-i-z-chim-jogoyidiat-v-ukrayini/#ixzz3II62Ia00>.
  32. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» № 4712 від 16.04.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664.
  33. Тацій В.Я., Тютюгін В.І., Гродецький Ю.В., Байда А.О. Ще одна спроба «гуманізації» кримінального законодавства України // Вісник Асоціації кримінального права України, 2014. – № 1(2). – С. 315–316.
  34. Мудрак Р.М. Інститут кримінальних проступків в контексті інтеграції національного законодавства до європейських стандартів // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція, 2013. – № 6–3. – Т. 2. – С. 93–94.
  35. Книженко О. Принцип законності в контексті реформування кримінального законодавства України / О. Книженко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 1. – С. 86–91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/1-2014/86-knyzenko.pdf>.
  36. Туляков В. О. Кримінальне право сучасності: криза доктрини чи криза юрисдикції? // Право України. – 2010. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/299/10466>.
  37. Мирошниченко Н.А. Кримінальний проступок та класифікація злочинів // Юридичний вісник. – 2012. – № 2. – 47 с.
  38. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46901.
  39. Шеховцова Л.І. Про доцільність встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurlugansk.ucoz.org/publ/9-1-0-20>.

Березовская Н. Л. Криминализация и пенализация уголовных проступков

Аннотация. Обсуждается проблема возможности введения уголовных проступков, их название, место в классификации уголовных правонарушений, исторический аспект, зарубежный опыт, возможность закрепления штрафа, общественных и исправительных работ в уголовном законе в качестве не только наказания, но и видов взысканий, уместность закрепления юридических лиц в качестве субъектов уголовной ответственности.

Ключевые слова: уголовный проступок, наказание, взыскание.

Berezovska N. Criminalization and penalization of criminal offenses

Summary. The problem of the possibility of introducing criminal offenses, their name, position in the classification of criminal offenses historical perspective, international experience, the possibility of setting fines, community and correctional work in the criminal law as not only punishment, but the types of penalties, the appropriateness of consolidating entities as subjects of criminal responsibility.

Key words: criminal offense, penalties, levied.